

М. І. Алмакадма, студентка 1 курсу, факультету КН (*ХНУРЕ, Харків*)
А. В. Сергієва, ст. викладач (*ХНУРЕ, Харків*) – науковий керівник

ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ХІХ СТ.

Актуальність цієї теми обумовлена науковою проблематикою, адже більшість вітчизняних та зарубіжних науковців майже не приділяють уваги одному з масштабному переломному моменту в історії культури України. ХІХ ст. – суперечлива доба в історії культури України. Саме цього часу було завершено послідовну політику позбавлення України державності й національних досягнень та культурних здобутків попередніх століть та водночас зародження нової української літератури.

Для кращого розуміння та розкриття цієї теми звернемося до праць таких вчених як: В. М. Шейко, О. М. Солошенко, М. Грох.

Мета роботи – узагальнити та систематизувати знання щодо ХІХ ст, розглянути історію та культуру в розвитку, єдності та суперечності різноманітних процесів і тенденцій цього періоду.

Рух за національне відродження став важливою складовою суспільно політичного життя України ХІХ ст. На думку сучасних дослідників національних рухів, процес формування націй проходив у трьох етапах: «академічному, культурному і політичному». Автором такої періодизації є професор Празького університету Мирослав Грох [1, с. 147]. Саме на період ХІХ ст. припадає 2 етап.

Особливу роль у розвитку національної самосвідомості відіграв фольклор. Початківцем-дослідником наукової фольклористики вважається Михайло Максимович – учений енциклопедист, укладач трьох збірок народних пісень: «Малоросійські пісні» (1827), «Українські народні пісні» (1834) та «Збірник українських пісень» (1849). Його ж праці називають «Золоті книги українства».

Всупереч асиміляційній політиці російській влади, на межі ХVІІІ–ХІХ ст. у Наддніпрянщині розгортаються процеси національно-культурного відродження, формування української інтелігенції – основи національного руху. В цей час її представники найбільшого значення надавали виявленню та збереженню рис української етнічної самобутності. Задля цього вони займалися збиранням та публікацією історичних джерел, досліджували минуле свого народу. Що неодмінно стали досягненням того сторіччя.

Вагомий внесок у розвиток національного руху належить Кирило-Мефодіївському братству. У витоків організації стояли М. Костомаров, М. Гулак, а також Т. Шевченко. Свої програмові засади сформулювали у «Книзі буття українського народу» та «Статуті Слов'янського братства». Серед основних цілей братства було скасування кріпосного права, загальна демократизація, розвиток національних мов і культур.

У Західній Україні, яка була під гнітом Австро-Угорської держави, національний рух очолило греко-католицьке духовництво, яке було єдиною

соціальною верствою населення, яка мала право на вищу освіту. Українські священники видавали українською мовою релігійну літературу, займалися освітянською діяльністю. Центром національного життя в Західній Україні стало місто Львів, де було створено з числа студентів духовної семінарії та університету напівлегальне літературне угруповання і демократично-просвітницьке «Руська трійця», яке діяло у 1833–1834 рр. Його засновниками були Маркіян Шашкевич, Яків Головацький та Іван Вагилевич. 1836 р. тисячним тиражем у Пешті (Угорщина) вони надрукували альманах фольклорних та власних творів «Русалка Дністрова». Це був перший в Галичині літературний збірник українською мовою. Центральною у ньому була ідея єдності західноукраїнських земель з усією Україною [2, с. 44].

У 60-і роки ХІХ ст. у Наддніпрянщині активно проводили реформи як у соціальній так і в культурній сфері. Створення залізниць, налагодження зв'язків між містами, відкриття вугільного та залізорудного басейну. Всі ці та інші фактори призвели до нового способу життя та зміни у житті. Нова тема, що знайшла місце на сторінках саме українських творів.

У відповідь на зростання українського національного руху царський уряд видає укази, які забороняють розвиток української культури. Так, міністр внутрішніх справ Валуєв у 1863 р. окремим циркуляром заборонив видання українською мовою наукових, релігійних та просвітницьких книг, діяльність недільних шкіл, в яких українська інтелігенція навчала простий люд рідної мови та писемності. Була заборонена діяльність громад. «1876 р. у м. Емськ проголошено царський указ, який заборонив не тільки видання українських книжок, але й переклади українською мовою іншомовної літератури, в тому числі й російської, ввезення української літератури з-за кордону. Таким чином за українською мовою закріпився статус місцевого наріччя» [2, с. 50].

На жаль, більшість громадянців перенесли свою діяльність за кордон. Відомий український громадський діяч Михайло Драгоманов виїхав до Женеви і почав видавати там журнал «Громада» (1878–82), в якому відстоював національні та соціально-політичні інтереси українців. Що свідчить про продовження боротьби за поширення рідної мови.

Таким чином, внаслідок загального прогресу просвітництва зростало число вчителів, журналістів, науковців, які зберегли почуття мовної і культурної спільності з народом. Загалом умови розвитку культури, науки, мистецтва, літератури як на східних, так і на західноукраїнських землях у ХІХ ст. були досить складними. Але всупереч постійним репресійним заходам царського і цісарського урядів, на противагу різним реакційним силам, український народ виявив життєздатність, талановитість і незбориму силу волелюбного духу.

Література

1. Історія української культури: Навч. посібник / Наук. ред. В. М. Шейко. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.
2. Історія та культура України: навчальний посібник / уклад. Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. – 108 с.